

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

**A public art-ról személyes tapasztalatok alapján
Különös tekintettel Csehországra és Szlovákiára**

DLA értekezés tézisei

Németh Iлона

2006.

Doktori értekezésem témája a public art művészet gyakorlata személyes tapasztalatok alapján. Dolgozatomban részletesebben foglalkozom Szlovákia és Csehország public art művészetével, nem az események teljes kronológiájára törekedve, hanem a legjelentősebb eseményekre és művekre fókuszálva. Dolgozatomat öt nagyobb fejezetre bontottam.

Első fejezet

I. A public art - rövid történeti áttekintés

Az első részben, amelyben a public art kialakulásának történetével foglalkoztam, a számomra legfontosabbnak tartott és a tárgyhoz szorosan kötődő eseményeket ismertettem.

A public art kezdetei a huszadik század hatvanas éveire nyúlnak vissza. Kialakulását nagymértékben befolyásolta a hatvanas évek társadalmi atmoszférája, a műkereskedelem megerősödése és a művészet ezzel járó kommercializálódása. A műkereskedelmi és galériarendszer erős hatását ellensúlyozandó új művészeti formák jelentek és erősödtek meg, mint például a performance, a happening, a land art, a helyspecifikus művészet, a fotó, a konceptuális művészet.

Egészen a hatvanas évekig a köztéri művészet fő megjelenési formája a szobrászat volt. Az elmozdulás, ami jellemezte a művészek új viszonyulását

a köztérhez, a műfajok szélesebb skálájának használatát is magával hozta. Ebben nagy szerepe volt az időszak politikai és társadalmi környezetének is. Az, hogy a művészet az utcára költözött nem csak helyváltatást jelentett, hanem annak a demonstrációja is, hogy a művészet maga is megváltozott, és újra a társadalom részévé vált, igényli a kommunikációt, valamint az interaktivitást.

A hetvenes és nyolcvanas évek művészetére jellemző, hogy művészek egy része a szociálisan hátrányosabb rétegek felé fordult és velük együttműködve hozott létre műveket, amelyek a közösségek tulajdonába kerültek. Szociális irányultságú művészeti aktivitások alakultak ki, a művészek individuális művészeti stratégiájukat politikai és szociális elkötelezettséggel váltották fel.

A public art nyugat-európai fejlődése párhuzamosnak tekinthető az amerikai eseményekkel, azonban Kelet-Európában az ismert történelmi és politikai helyzet miatt sajátságos irányt mutat. Markánsabb megjelenése régiókban csak a kilencvenes évekre tehető, bár igaz, hogy a hatvanas évektől kezdve történtek olyan események, amelyek magukon viselték a public art jegyeit. Magyarországon az 1993-as Polifónia után jelentősebb public art kiállítás csak, a 2003-ban megrendezett Moszkva tér (Gravitáció) című kiállítás volt, Csehországban 1998-ban a Műtárgy a nyilvános térben, és Szlovákiában az első public art kiállítást 2000-ben rendezték meg, Public Subject címmel.

Második fejezet:

II. Mit nevezünk public artnak?

A public art művek többsége interaktív, vagyis feltételezi a néző – adott esetben járókelő aktív részvételét. A mű befejezése az interakcióban valósul meg. A konkrét művek használatba vétele során igazolódik az elméletből ismert tézis, mely szerint a közeg reakciója az egyén tapasztalatai szerint változik, és a véletleneken is múlik.

A public art olyan problémákat vet fel, amelyek az adott közegre jellemzők és a társadalom szélesebb rétegeit is érintik. Célja párbeszéd és vita kezdeményezése, valamint a problémákkal való szembesítés. Fontos szerepe van annak

a kommunikációnak, mely a köztéri munkák megvalósítása kapcsán az adott közeg használói és a művészek között létrejön. A kommunikáció elkerülhetetlen az adott mű fogadtatása és elfogadása szempontjából.

A public art művészetet „elkötelezett” művészetnek is nevezhetném, ha a szó maga politikai vonatkozásai miatt nem váltana ki markáns ellenállást a kelet - európai művészek és teoretikusok között egyaránt – úgy gondolom azonban, hogy ez a szó is rehabilitációra vár annyi más szavunkkal együtt.

Véleményem szerint a public art köztéren – általában időszakosan – megjelenő szociálisan elkötelezett, társadalmi problémákat felvető, többnyire interaktív művészeti forma, amely a kortárs művészet bármely eszközét használhatja. Feltételezi a kooperációt a legkülönbözőbb társadalmi csoportokkal. A public art arra a konkrét helyre reagál, amelyben van, de a helyspecifikus művek többségével szemben, a hely fizikai adottságai mellett a humán, társadalmi és történelmi kontextust is figyelembe veszi.

Harmadik fejezet

III. Public art Csehországban és Szlovákiában a kilencvenes évektől napjainkig

A cseh és szlovák társadalom 40 évig – eltekintve a hatvanas évek második felének viszonylag nyitott társadalmi kommunikációjától – a politikai, társadalmi és kulturális klauzúra „nem-normális” körülményei között élt. A huszadik század második felében a hivatalos cseh és szlovák politika, valamint a kultúrpolitika a művészet társadalmi és szociális elkötelezettségét hirdette, ám ezt szigorúan a szocialista ideológia és politikai propaganda által meghatározott korlátok közé szorította. Azok számára, akik nem értettek egyet a hivatalos ideológiával, csak a félhivatalos és underground prezentáció maradt.

Csehország és Szlovákia 1992-ig közös államban létezett. Ennek ellenére azonban, Csehország és Szlovákia között számtalan társadalmi, kulturális és művészeti különbség létezett a kettéválás előtti évtizedekben is. Azonban tagadhatatlan, hogy az 1990-es évek és napjaink szlovákiai művészetét, ugyanúgy, mint a 19. és 20. század fordulójától számított közel egy évszázadon keresztül, a csehországi művészeti élet továbbra is befolyásolja. Ma már tényként fogalmazható meg, hogy a public art

szlovákiai fejlődésére a csehországitól eltérő társadalmi történés is hatással volt. Az alkotók főképpen a nemzeti önrendelkezés számos negatívumával kellett hogy szembesüljenek, ám ez elsősorban nem művészeti alkotásokban öltött formát, hanem a közéleti szerepvállalásban. Ennek tudható be, hogy Szlovákiában a public art főképpen az 1998-as politikai kurzusváltást követően kezdett el kibontakozni.

Csehországban a public art aktivitások fő kezdeményezője a prágai Soros Alapítvány Kortárs Művészeti Központ, amely nevéhez fűződik a kilencvenes évek legnagyobb cseh public art kiállítása, az egyetlen terjedelmesebb tanulmányokat is tartalmazó katalógus, valamint a Prágában rendszeresen működő public art helyszín, a Fal Galéria. Csehországban a hatvanas évektől léteznek - különálló akciókként - public artnak értelmezhető művek, de az első kompakt public art kiállítás az 1998-as Műtárgy a nyilvános térben volt.

A szlovákiai köztéri művészetben a hatvanas évek második felének szabadabb társadalmi közegét a normalizálódás tradicionális köztéri szobrainak és emlékműveinek időszaka követte. A nem hivatalos művészet magánlakásokba, alternatív helyszínekre kényszerült. A köztereken a hivatalos művészetén kívül csak időszakosan tudtak megjelenni alacsony költségvetésű egyéni vagy csoportos utcai akciók, performanszok és land art művek.

A rendszerváltás utáni időszakban néhány olyan próbálkozás volt, amelyek a hatvanas évek sikeres köztéri művészeti eseményeihez nyúltak vissza és megpróbálták folytatni azokat.

A kilencvenes évek szlovákiai művészetére jellemző, hogy amellett, hogy a képművészet főként az állami galériákban és múzeumokban volt jelen, alternatív helyszíneken is rendeztek kiállításokat. Ennek oka, a megfelelő galériaterek hiánya mellett azon igény, hogy a kortárs művészet a klasszikus galériakontextusból kikerülve új tartalmat és értelmezési lehetőségeket nyerjen.

A szlovákiai public art aktivitások folyamatos jelenlétéről csak 2000-től beszélhetünk, amikor is Pozsonyban megrendezésre került, a *Public Subject* nemzetközi public art kiállítás.

Negyedik fejezet

IV. Köztéri és public art munkáim

A negyedik részben foglalom össze köztéri tapasztalataimat annak alapján, hogy részt vettem „klasszikus” köztéri, helyspecifikus szabadtéri és public art kiállításokon is.

Többek közt 1993-ban a szlovákiai Pöstyénben, ahol a fürdőszigeten megrendezett szobor és objektum kiállításon többnyire műtermekből kiválasztott szobrok és objektumok mellett helyspecifikus műként értelmezhető objektumok is szerepeltek. 2001-ben részt vettem a Luxemburgi Casino által szervezett A hidak alatt a folyók mentén című kiállításon, ahol helyspecifikus művek létrehozására kérték fel a meghívott művészeket. Esetenként ez sikerült, ám a művek többnyire a tradicionális köztéri művészetfelfogást tükrözték.

2003-ban meghívást kaptam a II. Valenciái Biennáléra Spanyolországba. Értelmezésem szerint a felkérés arról szólt, hogy nézzük meg a várost és próbáljuk meg végig gondolni mi az, ami megszólított bennünket, vessünk fel olyan kérdéseket, amelyek diskurzust válthatnak ki. A kiállítás végeredménye mégis az lett, hogy a város politikai vezetése inkább dekoratív és pozitív kicsengésű művek megvalósítását szorgalmazta. Ugyanebben az évben pályázaton lehetőséget kaptam, hogy megvalósítsak egy public art projektet a budapesti Moszkva tér (Gravitáció) című kiállításon. Ezen a kiállításon éreztem úgy, hogy a szervezők és a kiállítók egyaránt a kiválasztott helyszínen a helyről, a helyen megforduló emberek széles és nagyon rétegzett csoportjainak és csoportjairól szeretnének valamit megfogalmazni, problémákat, kérdéseket felvetni, esetleg párbeszédet kezdeményezni. Véleményem szerint a Moszkva tér kiállítás felelt meg azoknak a kritériumoknak amelyek a public artot jellemzik.

Ötödik fejezet

Az ötödik és egyben befejező részben bemutatom mestermunkámat a Kapszulák I., II. köztéri automata objektumot és ismertetem az e munkák kiállítása kapcsán szerzett tapasztalataim.